

Egy szomorúság két ága

KORUNK
PRÓZÁJA

A temetőben itt-ott fény guggol. A bizonytalankodó lángok alig mutatják derékig a koránkelt virrasztókat. Csak akkor fehérlék föl egy-egy arc, ha újra kell gyújtani valamelyik gyertyát, vagy igazítani kell a perzselődő fenyőágon. Ilyenkor az előrehajló arc testtelenül lebeg a sír fölött, mint egy látomás, mely máskor tán megrémítené az erre járót, de ma, a halottaknap-majálison,

legfennebb groteszk.

A levegő még csak a gomolygó párától nehéz. Az ágakról leeső vízcsepp fakó hangot ad az összetapadt avaron, melyről a néha meglóduló fuvallat egy levelet sem tud föllebbenteni. Annál több válik meg ilyenkor az elerőtlenedett ágaktól.

Úgy tűnik, a málló mindenséget semmi nincs, mi összefogja most, csak a gyertyák fényével tél-túl meglyuggatott sötétség. Tiszteletreméltó igyekezet, ahogy ezek az árnyéktalan öregek, a nappal megelőzve, róják le kegyeletüket valakinek — talán sokkal fiatalabbnak —, csodálkozva ma is, mint már annyiszor, a sors, a természet ama fonákságán, hogy az éretlen gyümölcsöt szakította le az aszú helyett. Elbizonytalanodva a gondviselésben, szomorúságukban megerősödve — a szedelőzködő sötétséggel együtt — hagyják majd el a temetőkeretet, mielőtt a metropolisz szennyező zaja idáig kitalajtékozna. A távozók után madár rebben majd föl a konokul zöldellő bokrokból, és az öregek talán megjegyzik: Lám, van itt még élet.

Egy szomorúság két ága — áll az öreg pár a sír előtt. Válluknak nehéz a kabát, karjuk válluknak nehéz.

A fiunk. Egyetlen fiam.

Fiam. Gyönyörű fiam.

Az volt. Jó fiacskám.

Férfi volt rég. Kisfiam, édes fiacskám.

Jól van, no. Hogy éltem túl.

Életed van. Szeretett.

Szerette az almát. A kenyeret.

Ha te szelted. Alig beszélt.

Mondott. Ahogy megjött...

Gonoszkodott. Megrikatott.

Itthagyt. Édes fiam, fiacskám.

Csöndesedj hát. Jaj, fiam.

Fiunk. Jaj, fiacskám, hogy elmentél, eltemettél.

El, fiam. Keserűség az életünk.

Az, fiam.

Egy szomorúság két ága — áll az öreg pár a sír előtt.

A külvárosi kocsmá harmonika-rácsával egy nő bajlódik. A sokszor megázott lakat nem nyílik, fogása viszolyogtató. A rácsapódott pára rozsdás lévé állt össze, és foltot hagy a nő ujjain. Utcáhozszat vakok a lámpák. A fény nemcsak a cselekvést akadályozza, de a sötétség, a homály, a bizonytalan körvonalak félelemmel, gyöngeséggel bénítják a nőt. Ez nem a szülőfalu éjszakája-hajnala, mely jól-eső, ismerős neszekkel öleli körül az embert, és maradni, figyelni, esetleg gondolkodni ösztökéli. Itt rémít, összerezett a szennyes aszfalton súrlódva mozduló

nagy juharlevél, ha indul a szél. Nyomaszt a házak sokasága, a nemsokára meg-lóduló ismeretlen-idegen tömeg, melynek arca nincs, csak büze.

A ráccsal küszködő nem gyenge ember. De egyre gyakrabban érzi, hogy igazi valójából kifordul, elmosódnak vonásai, annyira, hogy azok, akik nem mozdultak a tűzhely mellől, meg sem ismernék talán.

Nem, nem mintha túl sokat adna az emberek, hozzátartozói véleményére; de szüksége van arra, hogy valaki emlékezzen és emlékeztessen egykori valójára. Valaki kell, mert az, aki megtöretett lényéből a szépet kapta és talán őrizte is — halott.

A lakat kinyílik, a harmonika-rács oldalt vágódik. Áporodott nikotinszag türemkedik ki az ajtón, mely felé megindulnak — a földszintes házak kapumélye-déseiből előlépő — örök-szomjazók; az ivás türelmetlenségétől reszketők. Van még néhány perc a nyitásig. A korai vendégek állnak a kiszűrődő, léha fényben. Vár-ják a varázsszót: Bejöhetnek! És a hívást egy lépéssel nem előzik meg soha, mert a hitel, a hitelre kapott pohár pálinka olykor a világon mindennél értékesebb.

Ugye, minden helynek, közösségnek megvan az értékrendje. Ehhez tetszésünk szerint viszonyulhatunk — mint kívülről. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül, nem vehetjük semmibe — komoly következmények nélkül —, ha beletartozunk.

A nő a söntésre teszi a lakatot, papírszalvétával törli ujjairól a rozsdás levet. Áll lassuló mozdulatokkal. Valahova elnéz; úgy, mintha figyelmesen hallgatná a zörgő, csengő poharakat, üvegeket, melyeket a hűtő villanymotorja ráz, remegtet fáradhatatlanul. Nehezen, de visszaerőszkolja magát oda, ahol van. Átöltözni be-megy az ablaktalan, kicsi irodába. A bőbitát a tükör előtt teszi a fejére, anélkül, hogy nézné magát, anélkül, hogy elmosolyodna. Önmagára? — nincs miért. Akiért mosolygott, és akiért újra kacagna is, az — *nincsen*.

Halottak napja. Ha legalább ma lenne szabad! Ha legalább csak annyit kel-lene dolgoznia, mint másnak. De nem, az ő munkája éjfélig is eltart, ha nem to-vább. Mérheti a deciket, féldeciket, talán ma többet is, mint máskor. Mérhet azok-nak, akiknek pohár italokba tördelt a világ, és csak akkor áll össze valamilyen-nek, amikor a láb már megroggyan, és széthull az ítélet. És nem marad más, mint az akaratosság, az olthatatlan íhatnék.

Áll az asszony a söntés mögött. Érzi, hogy elmúlt hat óra, de még egy ki-csit magára maradna, avval, akinek az arcát ma is oly élőnek, szinte tapinthatónak tudja fölledzni, az egész éjszaka égetett gyertya fényéből. A kedves itt van vele. Nem akarja, hogy elűzzék.

Rossz, kínos napja lesz. Akaratlanul kiszól: Bejöhetnek! de elmarad a — ki tudja mikor meggyökerezett — rigmus, mely a nyitás törzsvendégeinek szól: — Gyertek, gyertek libuskáim, / Várnak már az itókáim. / Aki nem kér, az csak nézze, / Fene állják a belébe!

A mai napon pokolba kíván minden érkezőt. Megértése, elnézése most taszi-tássá szűrődik. Ellenérzése, melyet oly ritkán engedett eluralkodni magán, most gyűlöletté keményedik. Gyertek csak, gyertek, nyomorultak! Faljatok föl, igyatok meg! Tudja, hogy a hajnali korhelyeket valóban átkozzák. Tudja, hogy a naponta lerészegedő társaság fölhörpintené, megtiporná, bemocskolná.

Nem kell biztatás. Jönnek a korhelyek, egyenként, csoportosan. Van, aki a közelből papucsban, pizsamára vett kabátban ugrott át a bemelegítő féldecire. Van közöttük, aki le sem feküdt. A legkésőbbi zárástól a legkorábbi nyitásig elsétálta az időt. Esetleg csak hazaugrott borotválkozni, zoknit cserélni. Ugyebár, az ember-nek adnia kell magára.

Jönnek a trógerolók, a kocsisok — csizmájuk szárában késsel; trágyaszagú gazdálkodók, akik jól ismervén magukat és a társaság vonzását, mindig letakar-ják lovukat. Jönnek a parkok, a friss levegő szerelmesei, akik csak addig időznek itt, míg nyit az élelmiszerület. Ott veszik meg napi adagjukat, és irány a termé-

szet lány öle — lerészegedni. Hogy az ébredés nem mindig természetes, nem baj. Jön a fogatlan, kora-nincs néember, aki egy korty italért megmutatja ülepét. Ki sajnálja az italt, ha egyszer heccről van szó?

A nő, az ember ott a söntés tülső oldalán — aki ha tudná, azt mondaná magáról, mint a bölcs: semmi sem idegen tőlem, ami emberi — most gyűlöli, megveti és eltiporná egyre szaporodó vendégeit. Szenved, mert nem hagyják szenvedni, emlékezni, gyászolni. Nem hagyják, hogy *éljen* mellette az, akit az égő gyertya fényéből olyan tapinthatóan kibontott az éjjel. Együtt lehetne vele, de itt van ez a belpoklos tömeg, és valamennyi tőle akar valamit. Nem, én nem akarom! — magához inti a mindenest, folytassa a mérést.

Besiet az irodába, lemondva mindennek a kinnmaradókat. Tulajdonképpen nem is velük pöröl. A sorsát, valami meghatározhatatlant tart igaztalannak. Hangtalan jajong az életéért, a *másik* életéért. A másikéért, akit sikerült hazaképzelné, hazalopni onnan, ahonnan nincs menekvés. Lám, neki sikerült, és nem hagyják.

Végtelen keserűséggel áll szembe egy nagy ellenkezéssel, tagadással, mely a *másik* elmúltával, elvesztésével vetett véget öröms napjainak. És mára az sem maradt, hogy a sír ellenébe ülhessen.

All a lyuknyi irodában, szemében az éjszakai káprázattal. Teste megfeszül a félelemtől, hogy nem tud mindent úgy, amint volt, fölidézni, hogy megcsalja, kiáltssza emlékezete.

Halottak napja előtt szabad volt. Valójában készült erre a napra. A napra, amikor végiggondolja kettejük dolgát. Két és fél éve nem került sor a számvetésre, mint ahogy kapcsolatuk megszűnte után egyre halogatta az utolsó találkozást, melyről azt hitte, joga van hozzá. Volt, de elkésett. Nem élhet a jogával. Így lett az utolsó találkozás valóban utolsó — a ravatálnál, az utolsó séta — az utolsó út; néhány hónappal ezelőtt. Ha nem jön közbe a megmásíthatatlan, talán még mindig halogatná a számvetést, a találkozást. Miért? És ha újra összekerültek volna? Hisz gondolatban meghajolt a férfi érvei előtt. De megkeresni, szólni nem sietett.

A kettejük közötti különbséget így fogalmazta meg a férfi:

Ha két ember maradna a Földön, te az egyik, képes lennél újra benépesíteni azt, de nem az én közreműködésemmel. Nevetve mondta ezt a férfi, de érződött, hogy nem szívesen ismételné meg hangosan, amit továbbgondolt. Azt, hogy az eddigi tapasztalat szerint nem tartaná érdemesnek benépesíteni a Földet. De megnyugtatta a nőt, hogy szereti ölelni.

Valóban nem volt nap, amikor az asszony ne gondolt volna a férfirra. Ez a gondolatban-együttélés odáig sűrűsödött, hogy október utolsó napján a nő megteremtette magának a még mindig szeretett férfit. A szabadnapon történt, amikor nem mozdult ki a lakásból.

Reggel sokáig használta a fürdőt. Majd a tükör előtt szépítette magát csöndes örömmel, mert úgy találta, hogy amit adni készül — teste és lelke, melyekkel soha nem hagyta magára a férfit — szép. Egy mindenáron megtartott álomnak készítette magát aprólékos gondnal, mint *egykor* — biztosan sikerében. Ezt a kellemes érzést csak apró — a játék kedvéért — fölvillanó kétségek, bizonytalankodások fokozták. Készülődött a ma megtestesülőnek, mint egykor az igazinak. Nem tudta fölfogni, nem tudta elfogadni az elmúlás végtelenségét, az egyén, a lét egyszerűségét. Készült a megszállottak hitével, a tiszta emberek bizalmával.

Szolgálni vágyott újra, testével, akaratával. Védeni akarta a bukdácsoló életkedvű társat, föltartani. Tenni érte; túrni kegyetlenkedő kedvét. Fogadni a bánást, mely nem neki szolt, csak reá vetődött. Tükre volt, újrászennedője a társat ért sértéseknek, megaláztatásoknak, melyeket a férfinak le kellett nyelnie visszavethetetlenül. Mert nem volt bátorsága visszaütni; mert a bántó túl távoli, megközelíthetetlen; testtelen. Vagy azért maradt bosszúatlan a sértés — ez a legfá-

jóbb —, mert fennen mondott, igaztalan véleményben, hamis viszonyulásban, torz értékítéletben, kulturálatlanságban nyilvánult meg vagy rágalomban. Ezek ellen nem lehet ökölrel hadat viselni. De minőségi különbséggel, melynek megszerzése tudatos, jól szervezett munkát és tartást igényel. A fejet, mely a tömeg fölé magasodik, nem mindig lehet beverni.

Ennek a fölmagasodónak jó volt szolgálni. És szolgálni akar. Valójában nem tudta, mi űzte, emésztette és tette érdessé, kíméletlenül kedvesét. Csak annyit érzett, látott meg a maga elfogultságában, hogy több, más, mint akiket valaha is látott maga körül, és valamennyire ismert is. Többnek látta abból, ahogyan néztek, ahogy szóltak hozzá, és ahogy összehajoltak mögötte. Többnek látta a férfit abból is, ahogyan őreá néztek, nem kis örömeire. Nem bújócskázott, nem tagadta el érzéseit, nem rövidítette meg a társat. Természetes volt megnyilatkozásaiban. Ha valakihez odafordult, egész arccal, teljes figyelemmel tette. Ezért volt megnyugtató beszélni vele; elmondani, ami kikíváncszolt, ami fájt. Úgy tudott meghallgatni, hogy a beszélő nem érezte magát kiszolgáltatottnak, teljes volt a hite, hogy ami neki fontos, a másoknak is legalább annyira az. Ilyen volt az ember, akinek készítette magát.

Régi bűbájosok komolyságával, meggyőződésével hívta, várta emberét, hogy vetne véget szikkasztó magábanvalóságának. Rendezett a lesötétített szobában. Végigsimított az összehajtogatott ágyterítón, anélkül, hogy anyjára gondolna. Emlekeztető jelet is alig hozott a falujából. Téblábolt a szobában, majd mozdulatai céltudatossá, pontossá rendeződtek.

Egy fiókból, az iratok mellől kendőbe kötött apróságokat vett elő. A férfi elhagyott dolgait. Egy pakk fölbontott cigarettát, néhány papírlapot. Elnézi a zsebkendőt, mellyel a férfi a — szerinte fölösleges — festéket törölte le.

A te arcod — az én arcom. Ügyelj rá — súgja a szájához emelt zsebkendőbe az asszony. Így mondtad. Ideadtad a zsebkendőt, hogy kimossam. Nem tettem. Megloptalak. Jaj, bár többször tettem volna! Mit kellett könyörögnöm a fényképedért. Aztán magad vittél a fényképész elé a főtéren, de csak azért, hogy megálázhass; mindhárom képet nekem adtad. Na, most már elegend van belőlem? és kacagtál gonoszul. Ott, mindenki szeme láttára úgy hűztál magadhoz, hogy a karom megkékült. Megőriztem a fényképeket. A kezud nyomát, azt nem, azt fölszívta a testem, elemésztette. Ó, ott lenn mi van még belőled? Lám, nem orcad az orcám. Én élek, élek! Megcsalatoztál bennem, magadra hagytalak.

Ölében emlékeivel, előre-hátra hajladozik. Magát sirató falusi asszony most, ahogy egészen fájdalomnak adja magát. Nem az a fajta sírás ez, melynek múltával enyhülne, megapadna a fájdalom, és a fogyó könnyeken túl föltűnne a csöndes nyugalom, mely elhozná a tervezgetés örömét, ami a lét, a folytonosság biztosítéka. Az asszony sírása a kétségbeesésé, a pániké. Azé az emberé, akit a fájdalom vaksága övez, melyből nincs hova kitapogatózni. És mégis, az asszony elcsöndesedik. Az segít legyűrni a vergődést, aki a vihart előidézte. Vihartörte fa — ül az asszony. Egy-egy fölszakadó nagy sóhaj kiegyenesíti ültében; ilyenkor pilláiról könny szakad le, és eltűnik az ölében, az apróságok között.

Vele van dolga, őt kell várnia. Jönnie kell, ne csak az emlékeket terelje felé, de álljon elő úgy, amilyen volt. Ha nem is tudja majd megtartani maga mellett — hisz káprázat —, hagyjon bár új emléket magából, és a hitet, a bizonyosságot, hogy ezután is eljő. Így lesz értelmessé élete.

Gondosan, az erekleveőr óvatosságával helyezi öléből kincseit a fekvőhely melletti asztalkára. Kimegy. Nemsokára virággal és fenyőággal tér vissza, és egyik kezében gyertyával. Rendez az asztalon, úgy hajol fölé, mintha oltár lenne. Mintha a szentséget védené testével — szentségtörő kezeiktől. Így védi magát: testét a kísértéstől, lelkét a lankadástól. Tisztának kell maradnia, mert szövetség köti — eltéphetetlen, fölmondhatatlan — a nem létezőhöz. Tisztának kell maradnia, mert

mindennél erősebb vágyakozása. Önmegtartóztatása — az, hogy naponta vele kél és nyugszik — biztosítéka, hogy továbbra is része lesz álmainak.

Halott kedvese álombeli jelenvalóságát nem cserélné föl semmivel, senki élővel. Mert álmában vágya hús-vér valósággá gyúrja össze a férfit, akinek érintésétől, ölelésétől fölnyög. Megnyíló teste úgy fogadja a kedvest, hogy tenyerével kell csitítania dübörgő szívét. A nőben még föl sem vetődött, meddig lesz ereje az álmában beteljesülő ölelésekre várni.

Meggyűjtja a fehér gyertyát. Térdre ereszkedik. Nem az alázatosság mozdulata ez most. Nem az áthatolhatatlan ködök mindenhatóját ereszkedett le megkövetni. Nem alkudozni készül a szigorúan egyértelművel: az elmúlással. Tudja, hogy mindez ma semmit nem érne. Erőt önmagáért — magából kell merítenie, és ő a kútfeje az óhajtott társ életének. Ez a hit, önmagába vetett hite segítette át élete oly sok válságán, és szabadította ki a tórból, melyet elrejtettek néki.

A föld, a dolgok, az emberi megnyilatkozások elsődleges értelméhez közel álló biztonságával tájékozódott a közösségben, ahonnan eljött, és új környezetében. Abban az információhullámban is, mely hozzá elért. Hogy élete mégis félresikerült, és negyvenedik évének egyetlen értelme csak egy halott ember emléke, nem tehet róla.

Első, végzetes gyöngesége — szülei túlzott tisztelete — egy nyugós házasság hálójába veszejtette, s odadobta, olyan fiatalon, egy gyűlölt lény erőszakoskodásainak. Ebben az adásvételi aktusban nemcsak lányságát és rövid lánykodásának jól-eső képzelgéseit, álmait, forró vágyakozását veszítette el, de odalett a gyerekkor pajtásainak, társainak becsülése, barátsága és köszönése is. Így hagyta oda a házat, mely nem volt otthona; szüleit, akikkel meghasonlott; és a vele egyívásúakat, akik mind mind többet kaptak a sorstól, mint ő.

A falut, a határt fájt a legjobban odahagynia. Olvasmányaiból megtanulta észrevenni, élvezni a szépet. Elvesztett falujában a szépet siratta. Azokat a könyveket szerette a legjobban, melyekben sok szó esett a tájról, fákról, vizekről. Minden leírásban kutatta és föllelte az ő környezetéhez hasonlót. Az iskolában ő olvasott volt a legtöbbit. Hibátlan, öt-hat oldalas dolgozatait büszkén mutogatta tanárnője. Ő volt az egyetlen, aki titokban bibliát kapott az idős tiszteletestől. Ki tudhatta, hogy mit főznek — az olvasmányába merült lányka feje fölött — a majdani apatársak.

Fájt, de elhagyta a falut. Nem szökött. Volt annyi ereje, gyűlt annyi keserősége, hogy fiatalsága megrontóinak kipakoljon. Tiszta lappal indult el. Az otthoniak további marakodása nem érdekelte. De gyanakvóvá, érdessé idomította magát, mert mit várjon idegenben az, akit a szülei tettek földönfutóvá, gerjedelmek célpontjává?!

Kopogtatnak. Fáradtan fordul a belépőhöz, aki alig ismeri meg a nyíló ajtón beszüremkedő gyenge fényben. A nő kemény vonásai, elsíkló pillantása zavarba hozza a sofórt. Nyújtja a papírokat: Mindent szereztünk, amit kértek. Elég nehéz volt. — Jó, maguknak minden egyre nehezebb. Menjünk, kezdjenek lerakodni. A kocsifárával úgy álljon az ajtónak, hogy se ki, se be. Különben, tudja.

Ma bal lábbal lépett le az ágyról, vagy nem volt, aki megizélje. Hát mért nem szólt nekem, mondja az orra alatt a sofőr, amint kocsijához megy. Van, aki hallotta az ellépő megjegyzését, s most ragadós tekintettel matat a nő arcán.

A kerék mögött visszabúvó sofőr int a két rakodónak: Na, nyomás! Az aszszony bemondja a tételeket, és utánaszámol.

Ugye, milyen helyes embereim vannak? Micsoda testtartás, micsoda frizura. Nemde? Most jönnek frissen a nagymosásból, de én látatlanban egy-két évig még áztatnám őket. Úgyes fiúk, mi? Kinek állt föl, hogy csak úgy szélnék eressze őket? És tessék, az én nyakamra. Ha majd egy szép nap megmélyesztene, s nyomás a

kocsival, a piával? Hogy nincs mit kezdeni egy kocsival? Hát apuskám, maga hammas pillangólélek, nem tudja, hogy mindent el lehet adni? Nocsak, nocsak... Hát azt sem, hogy mindent el lehet lopni? Maga hol él, jóember?! Azt hallotta, hogy egy mérnök meg a mesterei elloptak egy egész emeletet valami blokkról. És azt tudja, mi bajuk lett? Semmi! Annyi hát! Persze, az emeletből sikeredett két villát nem maguknak építették. De jött a gersli. Tudja, mi a röhejes? A villákat fölértékelték. Aszondi, hogy többet ér, mint az ellopott emelet. Az egyik ház ugrott valami fejcséggel, a maradékon pedig megosztott a két tulaj; nagykutya azok is. Nekem hihet, uram, a sofőrök mindent tudnak. Jó a társaságunk. Csak azért mondom, hogy minden ellopható. Sz'a miénk minden, nem is úgy van? Mehetünk, fiúk?

Sokallni tetszik a borvizet? Mondtam én. De azt üzenik, ha most nem veszi át, nyáron is almás. Másképp adták elő, de én finom ember vagyok, ugye, gyönyöm? Szabad a faktúrát, rendben minden?

A papírokkal együtt gyűri zsebre a szemrevételezett ötvenest. A két serkenőhajú egy-egy pohár töménytet kapott, s a nő most pakol valami harapnivalót.

Tarhálunk fiaim, tarhálunk? Ilyenekkel butyizzon az ember!

Úgy néz az illogatókra, mint akit megloptak. Mielőtt elindulna, megrotyogtatja a motort, hogy a vén, át- meg átépített, vedlő kocsmá szinte széthull. A vendégek káromkodva lépnek utána.

A söntéstől végiglátni a talponállón. A két sor magas asztal között be lehet nézni a különszobába, mely valamivel alacsonyabban van az előző helyiségnél. Ez teszi, hogy ablakain a járművek fölverte sárlétől nem lehet kilátni, és ha ki nem, be annál kevésbé. Lucskos idő gyakran adódik, így aztán a különszoba egész évben védve van a kíváncsi, de — ilyen vagy olyan oknál fogva — be nem merészkedő emberektől.

Ez a védettség hozza a köpködő jobb vendégeit. Itt nincs miért feszengeni, a fogyasztással nem úz a frakkos pincér, nem nézik levegőnek az embert. Nem nyomaszt ünnepélyességével, mint a nagy vendéglők, ahol időről időre csak meg kell jelenni, hogy lássák: él még az ember, s nem is akárhogy.

A különszoba csöndes zug. Főleg értelmiségiek pihenőhelye. Itt levethetik a rájuk merevített feszességet, lazíthatnak gondolataik tartásán is, ha képesek voltak mentesek maradni az „aktívizmus“ mumifikáló hatásától. Sokan itt döbbennek rá — kötetlen társalgás közepette —, hogy a kapcsolatteremtés nem egy ördögös, de igen kellemes és szükséges dolog. Itt fedezik föl, hogy a csak főnök és beosztott kapcsolat mennyire fakóvá, silánnyá koptatja környezetükről alkotott képüket. Észreveszik, mennyire nem figyeltek föl saját megnyilatkozási igényükre. Az egyező vélemények, a nemritkán azonos gondok, az, hogy figyelni tudnak egymásra, örömmel tölti el ezeket az embereket, akik már-már attól féltek, hogy képtelenné váltak valamit is adni magukból. Ez a kirekesztődést jelentené.

A nyájonkivüliség érzése emésztő, a nyáj nyüge inkább elviselhető. A különszoba látogatói rájöttek, hogy barátkozni jó. Csak hagyják az embert. Lehet, hogy valamit oldódott a gyanakvás, mellyel az értéktermelő és -teremtő szellemi munkást az örökös és regisztráló, de meddő értelmiségi figyelte. Talán valami változás történt? Enyhült volna a bizalmatlanság, mellyel az olykori hatalmon lévő az értelmiségit — mint a legkézbentartatlanabbnak, legmegbízhatatlanabbnak tartott erőt — nyomozza? Vagy a két fél annyira egy lett, hogy lehetetlen őket megkülönböztetni? Vagy már nem hajlandók tudomásul sem venni egymást? És mi van avval az értelmiséggel, akit nem az éppen soros csecstáplált? Ő legszívesebben a munkáját végezte mindenkor, derékhajlítás, de ugyanakkor vicсорítás nélkül. Hogy az értelmiségi nem éppen rajongó típus? Nem lehet az, magyarázza, ami a háború utáni első értelmiségifejtágitón elhangzott, mint bevezető a lelkesedéshez: — Magukat — és a kéz végigpásztázott a termen — mind ki kellene

végezni! Így szolt le a szinpadról az akkori rend egyik embere az amúgy is rettegő hallgatóságnak. Rég volt, minek háborgatni a szellemet.

Mindenesetre, ezek a koponyák, akik ma ide járnak, nem ítélik magukat némaságra. De lehet, hogy azért beszélnek, mert úgy érzik, hogy eljött az érvek rehabilitációjának ideje; hogy a pró—kontra vetélkedése jogos státusába visszahelyeződik. Mert ebből mindig csak jó született, kivéve, ha az eredményt nem döntötték el előre. A manipulált vélemény a gyakorlatban előbb-utóbb megbukik, és mindig többet árt, mint az idejében hangoztatott, józan érvekkel alátámasztott ellenvélemény. Anakronizmus ma már a kételkedőt, a fontolgotát, a papírral-ceruzával számolót ellenségnek tekinteni. Különösen akkor, ha szavaknak, róptében kinyilvánított véleményeknek, óhajoknak milliókkal mérhető következményei lehetnek.

A csöndes helyiségbe párok is járnak. Nem párocskák. Talán nem is a szerelem, ami az arcukról leolvasható, hanem az, hogy akarnak *valamit* a hátralevő időtől. Hogy annak a valaminek — megértésnek, örömmek, biztonságnak — éppen a társ a letéteményese. Ki tudná megmondani, hogy ezek az emberek milyen vereségek-vesztések után nyújtottak kezét egymásnak. Ki tudja, hogy a megfogant, épülő bizalomnak milyen mélységek fölött kell utat nyitnia a továbbhaladáshoz. Hogyan kell lépni, hogy az ember ne maradjon egyedül? Van-e valami biztosíték? Van. Az, amit úgy hívunk — lélek, összemarkolja tartalékait, és gazdálkodik belőle. És ha nem jól sáfárkodott? A tűrőképesség határát átlépni — önveszélyes.

Ezért nyújtunk oly nehezen kezét a — több-kevesebb ideig tartó — társulásra.

Mi lesz avval, aki a nemlétező társnak, egy emléknek nyújtja kezét? Eléri-e innen, ahol fájdalmát, vágyát züllött indulatok tépik vissza ragadós asztalok közé, le az összerondított földre, trágár hangok pokolsarába? Győznie kell erővel. El kell érnie hozzá, az álmhoz, az emlékehez. Fiatalságát megrabolták; az embert, akinél hűségre, alázatosságra váltotta magát, az elmúlás ölelte el. És most emlékére törnek.

Nem! Úgy kapja föl a fejét, mint aki ellenségre érzett. Reszket kezében a mérce, az egyre cserélődő üvegek.

Töltekezettek ma is, ha széthullattatok mindent, ami szent! Feszítsetek keresztre mindenkit, akihez hozzáértetek. Mivé lesz, istenem, kezed munkája s lelked, amit belénk öntöttél! Nézz ezekre! Gyűlölöm a hiábavaló hazugságoknak követőit. Sok alakoskodó, akik azt mondják mindig, amit várnak tőlük, akik kitépetnék nyelvüket, mert mellészolt, és elveszejtette a potyapálinkát. Ők is emberek...

A kocsmajátón a rend két óre nyomul be. Körútjuk első állomása itt van. Könyölküket nem tudják egészen behajlítani a kabátujjba csúsztatott kéziszerszámtól. A söntés fal melletti sarkától elszivárog az egyik törzsvendég. Tudja, hogy az újonnan jöttek ezt a helyet szeretik, és ugye, az erősebb kutya...

Biccenek, elfoglalva helyüket, ahonnan valóban látni mindenkit. Szigorúan, alig leplezett undorral „veszik“ a jelenlévőket, aztán a nőre pillantva szól a rangidős: Valami panasz?

Az asszony nemet int, és csak úgy mellékesen, más-más színű itallal teli poharakat tesz eléjük.

Rendes ház ez, itt ismerik az ember gusztusát, ereszti meg az alárendelt, mintegy köszönésként, de ha még akarna is valamit mondani, visszanyelné, úgy vág szemmel a másik. Két-két becsületes korty, rövid öblintéssel — így adja ki ízét a nedű, így éget — és a kiürült poharak egyszerre koppannak a bádagon. Fordulnak, lépnek. A köszönést megejtik este.

Mind nagyobb a forgalom, a törzsvendégek csoportja elvész az ismeretlenek, sietősek között. Egyre gyakoribb az olyan férfi, aki kezében, szatyrában temetőbe szánt virággal lép be, hogy egy itallal megerősítse lelkét, fölmelegítse tagjait.

Házastársak jönnek; az asszonyok messzire feszített kisujjal tartják a poharat, és addig-addig tiltakoznak, míg elfogy az ital. Elmenőben hajukat visszasi-mítják meglazult kendőjük alá, és szorítanak a bogon.

Arcotok pirossága majd lekopik szemérmességetekkel együtt, gondolja utánuk az asszony.

Tölti, egyre porciózza a sok rossz italt. A reggeli forgalom most tetőz. A mindenesnek egyre gyakrabban kell összeszednie a poharakat, hogy legyen amibe mérni. Az egész készlet forgalomban van, úgy fogyasztanak.

Az asszony szeretné, ha valaki, falujabeli beállítana. Még akkor is, ha az „éppen erre jártam“ mentegetőzéssel állna elő, holott jól tudja, hogy őrá kíváncsiak otthon. Ma eltűrné a hírvívő aprólékos kíváncsiságát, a szemmel-vallatózást, mely nemcsak rajta kutat, őt fürkészi, de ágyát, lakását is összeturkálja gondolatban. Jólesne, ha találkozna valakivel, még akkor is, ha fölhevárná, ha pénzébe kerülne, mert megvendégeletlenül csak nem eresztené el a látszólag fanyalgót. Meg aztán, haza is szokott küldeni ezt-azt, mert „városon minden van“, és bár otthon semmiben sem szenvednek hiányt, szülei elvárják.

Szeretné, ha ma megkeresnék. Hogy láthassa: a múltó idő nemcsak rajta hagyott elkendőzhetetlen nyomokat, és hogy véssék észbe újra: nem merült alá, dereka nem roskadt meg; hogy tudják: nincs benne alázat, nem felejt. Lássák hát a fürkészők, hogy rossz híre ellenére van bátorsága tiszta lelke tükrével állhatatosan az emberek szemébe nézni.

Nem, nem lesz falujabeli látogató.

Ma mindenkinek ott a helye, ahol a fölmenők nyugszanak. Az is, aki városra férközött, az is, aki csak kenyere felét keresi itt, ma haladéktalanul rohan haza, a zsúfolt járműveken tapostatva magát, és taposva. Mára mintha megsokasodott volna az összetartozás máskor elhanyagolt érzése.

Talán egy föl nem ismert félelem is úz ma, az eltávozottak köré összeverődni. Ki tudja, mi lakozik az emberben; mit rejt a mai virrasztás, gyász, alázat? Micsoda régi indulatok fordítottja ez a meghunyászkodás? Mit akarunk föloldani a gyertyák földhözragadt fényében, melyet ha felülről nézünk, olyan, mint egy izzó ezüstpénz, melyet a lenn nyugovó sehogy sem akar magához venni. Júdás pénz a tömérdek égő gyertya, melyet az elevennek adott sok Júdás-szó előzött meg. Ezért nem kell a súlytalan ezüstpénz. De az is lehet, hogy a sok élő közé a szellemek félnek fölsejleni; ez lenne a megnyugtató.

Az asszonynak meg kell elégednie, hogy csak idegenek látják biztonságosnak hitt feszességében, fegyelmezettségében. Örvidenie kellene, hogy arca, teste nem veszi át hangulata, érzései zaklatottságát, nem lesznek árulói.

Mindenen átsüt a kedves arca. Mozdulatait a vele foglalkozó gondolatok, képzetek gátolják.

Befelé fordult figyelmét elkerüli a settenkedő öreg, pedig kajla mosolyából rögtön tudhatná, hogy valami meglepetést tartogat. Csak a söntés mögé bevezető szűk helyen veszi észre az öreget, amint szakadozott papirzsákjából — alázattal keveredő, büszkés tartással — egy cserép virágot óvatoskodik elő, s nyújtja föl. Az asszony nézi a fehéren-borzas, habzó krizantémot.

Tessék, vegye el, no. Kedves, mi történt? — nyugtalanodik az öreg, ahogy látja, csak nem mozdul az asszony. Szemérmes félszeggel koccantja a pultra a cserepet. Erre tér magához a megajándékozott:

Jaj, hogy nem szánja idehozni ezt a gyönyörű, ártatlan virágot? Közelebb hajol, és úgy teszi hozzá: Honnan emelte el, táti?

Nem én, sehonnan. Magam neveltem.

Nem mondta, hogy a virágokhoz is ért.

Csak szeretni kell őket. Aztán nőnek maguktól, mint a gyermek. Eltutujgatnám én a kegyed puáját is, ha lenne. — Spontán megnyilatkozásától megijed az öreg. Az asszony is megdöbben. Ellegyint az öreg felé: Mert biznám is én magára! Úgy fordul el, mintha a tűz forróságától féltene arcát.

Az öreg bánja, hogy elragadtatta magát, szánja. Megkímélte volna az asszonyt, de hát úgy fölhevült az ajándékozástól, a virág szépségétől. Tehet ő róla, hogy többet mondott a kelleténél? Nem az ő dolga, az igaz. Mit foglalkozik vele? És éppen most jött rá a bolondja! Semmije nincs, nyakán a tél. A gazdálkodóknál nem lesz mivel megszolgálni a tányér levest. És ha nincs meleg hely, ahol bár nappal meghúzza magát, mit ér szedett-vedett élete? Mi lesz a meleggel, a kicsi pájinkával; a zsirba mártogatott kenyérrésszel, ha az asszony fölmondja a barátságot? — Morfondíroz az idős ember, és a gondolatától, hogy magamagát semmizte ki, didereg. Föl-fölnéz az asszonyra, a bizonyosságot lesné le arcáról, hogy nem áll-e kifelé a szekere rúdja. Tudja, hogy sokan szegődnének a helyébe, de egy sem lenne méltó az asszony bizalmára, ebben biztos. Ki ismerné jobban a csavargó korhelyeket, mint ő, aki maga is közéjük tartozik. Ezekről csak féltetni tudná jótevőjét. Ha nem kopik ki innen, minden egészen másként lesz. Nem beszél, csak ha kérdezik, akkor sem sokat. Úgy tesz, úgy igyekszik majd, hogy kivetnivaló ne legyen. Kétségei fohászodni ösztökélik az öreget. Majd arra gondol, hogy télen, ha már nem bírja tovább a hideget, tüzzel emészti el magát.

Fölgyűjtöm a putrit, hadd melegedjem. Konkorodjak, mint a szalonnabőr. Úgy átérzi nyomorúságát, hogy orra nedve elereszkedik, s törölnie kell a szemén is.

Mi van, öreg? Máshol esett kenyérbe, hogy itt csak tollászkodik? — szigorul rá az asszony. Elkapja a kezét az öreg arca elől, aki mindenáron megcsókolná.

Csak nem ment el az esze, bolond vénember!

De biza, de biza — bizonykodik, és serdül a takarítószerszámok után boldogan.

Lám, megmaradtam, szegény fejem. Hogy is gondolhattam, hogy elkerget ez a drága jó asszony. Szegényke, milyen szomorú örökké. De mit is csinálna nélkülem? Ezek a mindenések lusta dögök, csak vakaróznak, zabálnak meg fogdostatják magukat. Látom én. Ez az új is azt teszi, ahogy egy kicsit megmelegedett. És hogy lopnak! Ha a jó múltkorjában én nem veszem észre a szemétládában a két üveg töményt, talán még mindig itt lenne, és garázdálkodna az a bestia. És rámfogta volna a gyalázatos. De nekem van hitelem!

Buzgón dolgozik az öreg, s mindjobban belebuzdul, ahogy átérzi személye fontosságát. Fogja, markolássza a seprűnyelet, a biztosítékot, hogy a télen, legálább nappal, nem kell fájlódnia.

Az asszony gondolatai oda cövekelődtek, amit az öreg mondott.

Ha lenne puja. Ha konokabb vagyok. Ha magam választhattam volna sorsot, miután lettem valaki, mint annyi más. Ha attól lett volna gyerek, akitől én is akarok. Ma már védeni tudna. Nem, abból a gyötrelemből nem kellett kovász. Azt szaporítsam, akinek az érintésétől iszonyodtam? Nem, azt nem.

Látja kínlódni magát. Belsejét szaggatja, tépi a természet rendjét visszafordító kotyvalék. Kóvályog a gyűlölt házban verejtékesen, és egyre azt kívánja, megcsúfolója bár soha ne térne meg. Hallja anyját, amint vallatózva követelőzik:

Hát már soha nem leszel hasas?!

Émelyeg.

Elvárnák, hogy megkövessem őket. A sírjuknál sem! Hogy döngicséltek: Meglátod, hogy jó lesz, ahogy mi akarjuk, lányom. A te előnyödet nézzük. Ott a nagy

ház, csak azzal lesz gondod, a többit intézzük mi. Olvashatsz is, ha úgy szeretsz, az urad sokat lesz oda a motorral. Számosan vannak, nagy a rokonság, hasznunkra lesz velük vegyülni.

Maga nem anya volt, de kerítónő; annak is maradt. De én nem lettem céda. Maga nem tudja, milyen érzés az orvosnak kiterítve válaszolni, és megtudni, hogy az, akinek juttattak, mindenféle orvágkurvájával összefekszik. És hiába mondtam maguknak. Hisz maguk tudták. *Egyetemben tanácskoztak ellenem, hogy megfogják az én lelkeimet.* Ej, minek perelek én magukkal, arra sem érdemesek.

Arca beletüzel a hiábavaló önemésztésbe. Az emlékezet olyasmit hoz vissza, amit jobb elfelejteni, ha nyugalomra vágyik.

A két helyiségben minden megy a szokott módon. A különszoba is kezd benépesedni. A pincér igényesebb rendeléseket közvetít, s óvatoskodva, apró lépésekkel — és enyhe lenézéssel közlekedik márkás italaival a talpon állók között.

Egymást váltva ugranak be a szemközti borbélyüzlet alkalmazottai, persze, köpeny nélkül, számítva a főnökség valamelyik tagjára. Így, ha föl is tevődik a kérdés, takarózni lehet a délutáni műszakkal. Arról, hogy a koszvják — ahogy itt nevezik őket — milyen gyakran lépegetnek át, következtetni lehet az üzletmenetre, a kedves vendégek adakozókedvére. Egy-egy jobb napon, dél felé nem kockáztatná épségét senki azok közül, akik ismerik a borbélyok szokását. De az ő kapatosságuk néhány — a környékre jellemző — foglalkozás virulását is jelenti. Ilyen a homok fuvarozása, a költöztetés, az alkalmi mészároskodás, a maszek cukrászkodás és így tovább. A halottak napja igencsak a borbélyoknak dolgozik.

A zöldségesüzlet elárúsítója sem hiányzik. Érthető: remetei magányából melegedni jön ide, és szót váltani a sok konzerv, a léha káposzták s a fonnyadó zöldség közül. A „Röktön Jövő” táblácska biztosíték, hogy valóban jön, ha ugyan nem tart nagyon az elején a rendelt itálnak. De ha utánajönnek, átmegegy készségesen. Kiszolgál, és folytatja a söntésnél letétbe helyezett italát.

Egy-egy kis likórt elszopogatnak az élelmiszerüzlet eladónői is, de inkább a terefere vonzza őket, a segítőkészség. Megkérdik, kell-e ez-az, és félreteszik a nehezen hozzáférhető árut. Hiánycikk mindig akad, tervezni sem lehetne jobban.

A söntés mögötti asszony ismeri törzsvendégei óhaját; tudja, kinek mennyi nem árt meg, ismeri rigolyáikat, a feleségeket is; hogy ki mennyire megbízható.

A kocsmá talán legkellemetlenebb vendége a suszter, aki ha belelendült, zárásig kitart. Már félhúsban — ócsárolni kezd mindenkit, beleköt az élő fába is. Ha a kikezdett nem áll kötélnek, gúnyolni kezdi a szakmáját, a magáét kiáltva ki a mesterségek fejedelmének. A nagy hetvenkedés vége mindig az, hogy a csodasztert egy lakatos, asztalos, öntő vagy valami más mesterségbeli szépen az utcára pakolja. Nem is lenne semmi baj, ha a suszter egy vallomásos pillanatban nem mondta volna el tanúk előtt, hogy ő világeletemben úriszabó szeretett volna lenni. Azóta mindenki úriszabó úrnak szólítja. Ezért, ha lehet, még ádázabban kötekedik, így gyakran betörök az orrát.

Aki itt gyakrabban megfordul, nem maradhat ismeretlenül, még ha akar sem. Ez a mindig új információra éhes társaság belekapaszkodik, mint a kullancs. Nyíltan kérdezősködnek, vagy a háta mögött súgnak össze az idegennek. Addig nem nyughatnak, míg valamit ki nem derítenek róla. A törzsvendégek mind ebbe a fertályba valók. Mindent tudnak egymásról, nincs már mit kifürkészniük, legfennebb régi sérelmeket kérőzhetnek vissza. Valóban, majdnem elfelejtett haragokat elevenítenek föl, csupán a változatosság kedvéért. Az ilyen újramelegített harag sokszor erősebb a réginél. A felek csodálkoznak: hogy lehettek ennyire engedékenyek? Na, de most aztán...

És... a kocsmában elkezdett csatározás folytatódik az utcán, a kapualjakban, több asszisztenciával természetesen. Kialakul a két tábor, tüzelik a feleket, és sok-

szor az újrafelfújtt sérelemre a hivataltól kérnek orvoslást. Törvényszék, tanúskodás — újra áll a hecc. A köpködőben újra van mitől hevülni. A kívülről bolyhosnak bolhacirkusz ez. A valóságban pedig — olykor véresen — komoly. Fenekedésük, marakodásuk tudat alatti elégedetlenséget takar, melyet talán sorsukkal perelő elődeik testáltak reájuk, egyebük nem lévén. De nem újság, hogy ugyanilyen — egymást elásni akaró — a viszony a kocsmán kívüli világ érdekközösségeiben is. Csak a módszerek csiszoltabbak, hatékonyabbak.

Ebből a helyiséget betöltő kavargásból, az indulatok ilyen összecsapásából alig jut el valami az italporciózó nőig. Mintha egy láthatatlan, szigetelő fal választaná el vevőitől. Fal, melyen ő átnyúlhat, de amely fölfogja a hangot és a mozdulatot is. Fal, mely mögül biztonsággal fordulhat kedveséhez, újraélheti az elmúlt napot.

Halottak napja van. Nehéz virrasztás lesz. Csúnya nappali virrasztás. A kegyeletrovás, a megemlékezés akkor igazán megnyugtató, jólesően fölemelő, ha jó időben kerül rá sor. Milyen más, ha a törökméz nem nyúlósodik meg, a tordai pogácsa rugalmas marad, nem lesz olyan a nedves időben, mint az oszító tehénlepény.

Felhőtlen ég alatt a gyászt, a veszteséget könnyebb elviselni. Hangulatunkat, magatartásunkat döbbenetes módon befolyásolja az időjárás. Van úgy, hogy verőfényben olyasmit dörgölhetünk a főnök orra alá, bántódás nélkül, talán haszonnal, amiért egy borús napon esetleg nyakunkat szegné.

Ma csúnya virrasztás vár. Igazabb lesz a szomorúság, és kevésbé hivalkodó az öröm? A mai napon is megeshet, hogy a mintafiú, a jó gyerek dühöngve szétveri szülei sírkövén a drágán vett virágot, mert cipője átázott. Lehet, hogy így lesz. De nem kizárt, hogy följavul az idő, hisz alig virrad még.

VASILE IGNA

SÜRGÖSSÉGI ALLAPOT

Úgy tűnt, zavarják az adót, vagy idegen adót fogok, és nem értem a nyelvet, az a baj; úgy tűnt, zöld a varázsszem, de a skála gombja sehogy sem forog. Egy kozmikus hang hallszott, lépcsőn haladtam a legelső fellegekig, néztem a Földet odalenn; l'état de rêve c'est mon état normal, de ez nem álom. Már nem nézem a Földet, képezem csak. Erőm, szemem, fülem nincs, ereimben ritka fémek buzognak, higanyoszlop-folyó csordul eléem, átúszom, és odaát kiáltok: segítség! Se sziréna, se félrevert harang, az élet megy előre vakon. Új divatok művészetben, politikában; diszko és terror, bomba és éhség. Háború. Segítség, elsötétül a század az utca embere fölött! Segítség! Nincs idő, csak a sértés, csak a bántás örökké; szóljon hát a sziréna, a megváltó, a század terhével viselő. Nemesak ma van halál, feledtük — mindig van, mindig vár valakire. Segítség: ember ember mellett magányos, egyedül csak aki erős, az áll meg egyedül.

VERESS ZOLTÁN fordítása